

A FAIR NEW WORLD?!

Brussel, 4 september 2020

- [Lees meer over dag 1](#) van A Fair New World?!
- Herbekijk het panelgesprek online: [deel 1](#) en [deel 2](#)
- Ga naar het [dossier 'A Fair New World?!' op kunsten.be](#)

Transcriptie video 1

INTRODUCTIE door moderator Carolina Maciel de França. - Discoursanalyse op loslaten. Veronderstelt:

- *Wereld die we nu hebben niet eerlijk ervaren*
- *Gaan we naar een nieuwe wereld?*
- *De vraag gaat over verandering, organisatiemanagement, mensen, en dingen die ons treffen in gelijkheid maar ook in ongelijkheid. Een virus treft ons schijnbaar in gelijkheid, maar in werkelijkheid wordt de ene veel harder getroffen dan de andere. Jongeren, freelancers en laaggeschoolden extra hard zijn getroffen. Wereldwijd zijn de vier zwaarst getroffen sectoren die waarin het inkomen onder het gemiddelde ligt. De kunstensector zit daarbij, en ook daarbinnen treft de pandemie de meest kwetsbaren op de arbeidsmarkt.*

Multimediaal kunstenaar Philippine Hoegen geeft toelichting bij de *Fair Arts Almanac* en bij SOS Relief. Als maker herkent Carolina in die *Almanac* de precariteit, de korte contracten en de financiële onzekerheid. Mensen willen heel graag werken, maar zijn daardoor ook bereid om heel weinig terug te krijgen qua financiële return.

SOS Relief werd gelanceerd een maand nadat de lockdown inging.

Philippine: *Fair Arts Almanac* is een publicatie van SOTA van vorig jaar, honderden mensen schreven eraan mee, het biedt verschillende soorten inhoud over wat fair practice is, binnen de cultuursector en daarbuiten. Eén van de onderwerpen die sterk naar voor kwam en fel besproken wordt is precariteit.

Die geldt niet enkel in de cultuursector. We stellen vast dat **het sociale en economische systeem waarin we leven niet functioneert en keihard is voor heel veel mensen**. SOS Relief (State of Solidarity Relief) ontstond omdat veel mensen betrokken bij SOTA en erbuiten vaststelden dat na het begin van de lockdown heel veel mensen in hun kringen in de problemen kwamen, letterlijk de huur niet meer konden betalen, geen boodschappen konden doen en nergens aanspraak op konden maken. Het statutaire denken in ons land dat wanneer je aan een reeks administratieve zaken voldoet, je dan pas op steun aanspraak kunt maken, dit moment toonde hoe groot de **gaten in dat systeem** zijn. Er is lang gediscussieerd over een oplossing. Aanvankelijk wilden we een fonds oprichten, daar moest dan subsidie voor gezocht en criteria waaraan je moest voldoen. Daarin liepen we vast, sommigen zeiden: “we moeten denken aan het creëren van een gemeenschap.” We kwamen uit bij iets wat niet enkel wij hebben bedacht, in de VS heb je [Leveler](#) en in Turkije is er Omuz, gebaseerd op hetzelfde principe, namelijk: ik heb iets over, jij hebt iets nodig, ik help je. Toen het net was gelanceerd was er een interview met auteur Roxane Gay die op haar Facebookprofiel had gezet: “zit je in nood, contacteer me.” Zij voegde de beroemde zinnen toe: **“ik ga niet voor detective spelen. Als jij zegt dat je in nood zit dan geloof ik je.”** En dat is ook het principe van SOS Relief, een eenvoudige online tool waarbij je je opgeeft als gever of ontvanger, je kiest tussen vier bedragen, waarna de beheerders gevers en vragers aan elkaar koppelen. Het is er niet enkel voor mensen in de kunst maar voor iedereen die identificeert met het gevoel van in precariteit zijn. Ook mensen zonder papieren of bankrekeningnummer. Je hebt er enkel die online aanmelding voor nodig.

Carolina: De overheid laat voor sommigen nog steeds op zich wachten en is wellicht meer gebonden aan vereisten van bewijs, omwille van verantwoordbaarheid moet zij wel “voor detective spelen”. Heb je ook cijfers meegebracht?

Philippine: ja, in het begin kreeg SOS Relief veel aandacht en kwamen er veel donaties en aanvragen, maar nu hebben mensen het idee dat het voorbij is. We hebben bijna 90.000 kunnen laten overschrijven maar er zijn nog bijna 300 mensen aan het wachten voor ongeveer 100.000 euro. Mensen wie het water aan de lippen staat. Een freelance zangeres gaf aan dat ze tijdens de maanden maart, april en mei wel gebruik kon maken van het overbruggingsrecht maar nu niet meer. Heel veel mensen zitten nù in de problemen.

(toont grafieke): het is mooi te zien dat mensen ongelooflijk genereus zijn, heel veel mensen geven, meer dan mensen die iets vragen. Alleen geven ze vooral kleine bedragen (50 euro) en wie in nood zit, heeft meestal tenminste 400 euro nodig. Dus daar zit de grote discrepantie.

Carolina: Jivan, jij hebt de lockdown als pas afgestudeerde aan het KASK ook gevoeld, en je hebt vrij snel een YouTube Art Space opgezet en er vijf expo's georganiseerd “ter compensatie van geannuleerde afspraken + nood + impuls + woede + precariteit”. Veel gevoelens. Hoe is dat gegaan, hoe komt het dat jij niet bij de pakken bleef zitten?

KUNSTENPUNT

Jivan: vorige zomer ben ik afgestudeerd en sowieso val je dan niet onmiddellijk in een netwerk van geld en middelen om werk te blijven maken, iedereen weet dat je als afgestudeerde meteen moet knokken. Daarbij komt dat exposities iets zijn om naar uit te kijken, en de uitwisseling met je klas- en leeftijdsgenoten, die banden zijn heel belangrijk voor mij en ook voor andere kunststudenten. Tentoonstellingen werden geannuleerd, veel artist run spaces wisten niet hoe of hadden geen middelen om corona proof te werken, ver viel vanalles weg terwijl dat net de dingen zijn waar je veel steun uit haalt: wanneer je wel kan presenteren, ook al is er dan geen loon en zijn er weinig middelen. Dat presenteren, het samen tonen en samen kunnen zijn is heel belangrijk. Of toch zeker voor mij, ik miste dat zo erg dat ik meteen de behoefte had iets te organiseren wat zowel gratis was als makkelijk te verspreiden, en een soort open platform kon worden voor iedereen die iets wilde insturen. Ik werkte eerst met uitnodigingen, kunstenaars die ik goed vond, klasgenoten, mensen in de omgeving en via-via, mensen die werk wilden insturen, een heel eenvoudig systeem waarbij je een YouTube kanaal opent en een kunstruimte start met playlists als tentoonstellingen.

Carolina: wat heeft het voor mensen betekend? Iets om te mogen doen en afwerken?

Jivan: af en toe kreeg ik foto's terug van mensen die samen weliswaar geen expo konden bezoeken maar toch een openingsmoment hadden gecreëerd met een glaasje wijn achter het scherm. Een presentatiemoment, fijn voor de kunstenaars om daarnaartoe te kunnen werken. En elke twee weken heb ik een playlist gelanceerd, telkens om 19u op vrijdag kwam er een tentoonstelling online. SOS Relief heeft een directe politieke en financiële urgentie, YouTube Art Space was gewoon een kunstplatform.

Carolina: zowel financiële als sociale behoeften zijn belangrijk. Een platform dat snel digitaal is biedt nieuwe kansen aan kunstenaars.

Aurélie, jij werkt met stem, compositie, soundscapes, al wat vrij makkelijk digitaal en op afstand kan doorgaan. Hoe was de lockdown voor jou?

Aurélie: ik was me net aan het voorbereiden op een première met een ensemble hier in Brussel toen alles werd platgelegd. Ik was daar als performer en maker, ik zat dus eerder in een performance periode en heb toen de tijd genomen om een stap achteruit te zetten, zelfs toen er uitnodigingen kwamen om werk te streamen of nieuw werk te maken. Ik had de behoefte om even tot rust te komen, als kunstenaar zit je in een tredmolen en ik had mezelf ontzettend uitgeput, en nog heel hard mijn best gedaan om bij die première te zijn, maar toen die werd afgezegd was dat eigenlijk welkom voor mij. Ik was mezelf aan het uitputten, vlak voor corona had ik terug wat energie gevonden maar ik wist tegelijkertijd dat ik richting burn-out ging als ik maar bleef ja zeggen op alles. Nu sta ik op een moment dat ik me er hard bewust van ben maar **de luxe niet heb als kunstenaar om nee te**

zeggen, omdat je in een preciaire situatie bent en afhankelijk van zichtbaarheid. Ik was vaak bang dat er gevolgen zouden zijn voor de toekomst als ik nee zei, nu weet ik dat dat beter kan zijn. In de COVID-periode heb ik geleerd hoe nee te zeggen op dingen en enkel te omarmen wat belangrijk is. Normaal heb ik op het einde van de maand net genoeg om de huur te betalen, ik ben er niet zo graag mee bezig ook maar nu heb ik mezelf aangepord een paar tools te zoeken, uit te rekenen wat het echte budget is wat ik nodig heb als COVID een aantal jaar verder gaat. Heel hands-on ben ik dat gaan uitzoeken, na een periode van verwarring, gevolgd door een periode van rust en genieten van de stilte. Geen angst meer om eens een minuut uit het raam te kijken. Daarna begon ik te denken “nu moet ik toch zien of er toch niets gepland kan worden binnen een maand, misschien twee” maar dat bleek allemaal te chaotisch. Toen ben ik een tijd artistieke oefeningen gaan doen voor mezelf, en daarna gaan nadenken over de basis der dingen: **waarom zit ik elke keer in een onderhandeling voor een nieuw project dat ik veel te graag wil doen maar niet stil sta bij de vraag of het wel past in mijn agenda, budgettair, of het de juiste mensen zijn? Intussen ben ik nog steeds in een preciaire situatie maar ik voel me veel zekerder.**

Carolina: dat is emancipatoir.

Aurélie: inderdaad, en ik ben geen wiskundewonder noch een zeer digitaal mens maar heb gezocht naar apps die me konden helpen qua time- en stressmanagement, budgettering en boekhouding. Ik trachtte er vrienden voor te enthousiasmeren want er kwam zoveel zuurstof vrij toen ik zag dat ik mits een paar intelligente ingrepen met een gerust hart boodschappen kon doen en mezelf zelfs kon verwennen, met nochtans een heel beperkt budget. Wie weet is er bij hen ook een zaadje geplant: een paar weken daarmee bezig zijn maakt je zoveel sterker.

Na een tijdje kwamen er een aantal nieuwe opdrachten binnen of waren een aantal uitgestelde zaken opnieuw gepland, en de komende twee jaar ben ik alweer volgeboekt.

Carolina: de precariteit van makers ligt niet enkel bij de overheid of partners of cc's maar ook bij hoe graag we dingen doen. Je hebt zelfzorg ingezet om ruimte te creëren voor je creativiteit.

Aurélie *ong. 23 min*: ja en het ging voor mij ook over langetermijndenken. Met livestreamen doe je iets voor de volgende dag of week. **Maar ik wil kunst maken voor de rest van mijn leven, en dan moet ik zorgen dat mijn lichaam en geest gezond zijn. Die motor zit voor een stuk in het financiële**, dat is niet het doel maar wel een belangrijk middel. Het is soms taboe om over geld te praten maar het is wat je overeind houdt op lange termijn, je moet kunnen eten, een huis hebben en eventueel een werkplek waar je je goed voelt. Als je enkel denkt “OK morgen plaats ik weer een video”, en met het grootste respect voor de mensen die die creativiteit zijn blijven aanboren, bij mij is er een knop omgedraaid waarbij ik niet op een puur creatieve manier kon bezig zijn op dat moment. Ofwel deed ik zangoefeningen of leerde nieuwe technieken, of ik was met het rekenwerk bezig. Maar een

nieuwe opera schreven zat er niet in voor mij. **Over dertig jaar wil ik met evenveel plezier en enthousiasme werken, en niet uit bitterheid of omdat dat moet.**

Carolina: Myriam, hoe was de lockdown voor jou?

Myriam: toen die inging stond ik een week voor twee premières: een hele week waarin ik werk zou tonen op een muziektfestival in Berlijn. Het zou een moment zijn geweest waar vanalles zou culminerend: je werkt samen met mensen lang aan iets en je toont het. De annulatie van dat festival creëerde geen rust. Anderzijds zou ik in april een nieuw repetitieproces beginnen hier in Brussel met Hyoid, een groep zangers. Ook hier brachten annulaties geen rust. **Veel onafhankelijke kunstenaars die af en toe met projectmiddelen werken switchen geregeld tussen rollen als performer en initiatiefnemer/werkgever.** Men vergeet hoeveel kunstenaars ook beurtelings in de rol van werkgever naar elkaar toe staan. Hier zat ik in de rol van initiatiefnemer en de ontvanger van de middelen, wat mij verantwoordelijk maakte voor een groep mensen. Deze verantwoordelijkheid was van dag 1 erg groot en vol bureaucratische nasleep. Ik heb een maand gewerkt om Berlijn, ook al was het niet doorgedaan, goed af te werken: mogelijke juridische stappen om de performers te compenseren, want er was nog geen cultuur of geen protocollen om hiermee om te gaan, noch was er een moreel richtsnoer. Dan ga je kijken, luisteren en met advocaten nagaan hoe je contracten kunt laten naleven, je voelt wie je *allies* zijn want in instellingen is een programmator ook niet altijd degene met alle zeggenschap, er zijn raden van bestuur en ook daar is er weer een juridisch kader. Een maand dus in een bureaucratische nasleep, maar met goed gevolg: compensatie. Dat heeft me veel geleerd over hoe ik het nieuwe project moest aanpakken, *New Polyphonies*, een project met vier mensen en een geluidskunstenaar die op dat moment vastzat in Noorwegen. Toen bedacht ik: we gaan niet annuleren of schuiven maar eerst eens horen wat de noden zijn binnen deze groep mensen. Willen ze het rustiger? Of net niet? We hebben onszelf geen plezier gedaan als sector met al deze uitstellen. We zitten in een hercreatie van (te)veel en ons neoliberal kapitalistisch druk-druk systeem, er is iets te zeggen voor annuleren of doorgaan op een andere manier, niet uitstellen. Mensen rekenen ook op de inkomsten van de repetities. Wij hebben toen een derde van de repetities online gedaan. Dat was gigantisch interessant als ervaring. Normaal moet je in een studio zitten daarvoor: je werkt met klank, stem, je moet improviseren enzovoort. Maar we zijn toch online gegaan en zodra we konden, juni-juli zijn we fysiek aan de slag gegaan om een voorstelling te maken.

Transcriptie video 2

Carolina: “fairisme is ons bewust worden van het systeem waarin we zitten.” zegt Peter De Graef. Je zit in de ene wereld en plots wordt je een andere voorgeschoteld. Wat kun je meenemen uit jullie ervaringen uit de oude wereld en de initiatieven die je onderweg hebt genomen of gezien?

Marleen Stikker had het over liminaliteit: ‘limes’ betekent grens, de drempel, een niet-geaccepteerde of niet-gedefinieerde rol. Ze beschrijft specifiek de positie van de kunstenaar: iemand die aan de rand, aan de marge staat, financieel, maatschappelijk, economisch, zich aan de rand van de maatschappij begeeft en vanuit die positie een breed perspectief heeft over het hele veld. Dat is volgens haar de achillespees maar ook de waarde van de positie van de kunstenaar. Nu zijn we allemaal naar die grens geduwd en hebben we misschien meer tools om in dit portaal naar een nieuwe wereld toe te gaan, er anders uit te komen. Of is dat naïef?

Philippine: “naïef” is een stom woord. Maar het gesprek dat we proberen te voeren is ook erg ingewikkeld, want we weten dat spreken over iets waartegen we niet opgewassen zijn. Een systeem waarbinnen, en ik wil niet in platitudes vervallen, erg weinig mensen de macht hebben. En een deel van ons weet dat we als individu helemaal niets kunnen doen om dat te veranderen. Vorige week had ik hierover een harde maar ook mooie discussie die ging van “hoe kun je zo naïef zijn te denken dat je iets kunt veranderen” tot “het grootste probleem is de verlamming waarin we zitten”, want die komt het systeem heel goed uit. We nemen er allemaal aan deel (dat systeem) dus vinden we dat we er geen uitspraken tegen kunnen doen. We moeten misschien starten bij die verlamming. Toen we spraken over optimisme versus pessimisme, wat een vals onderscheid is, bracht iemand op **dat we op zijn minst geïnteresseerd moeten blijven: de dingen blijven bevragen en iets doen met de kleine gaten die we zien**. Niet om terug over SOS Relief te beginnen maar dat was tenminste een **experiment in een andere logica**, een andere manier van denken over waarde, verhoudingen tussen mensen, geld en bureaucratie.

Carolina: ik was vrager (Jivan: ik ook), en wat mij opviel was dat er geen administratielast was, en veel vertrouwen. Dat was zo tekenend voor de dichotomie tussen een oude en nieuwe wereld. Weinig dingen die je moest invullen om geld in te vragen, weinig redenen die je moest opgeven. **Het vertrouwen waarmee je in zo’n systeem kon stappen maakte het egalitairder**, ik moest niet verantwoorden of nadenken over de vraag of ik er wel recht op had (want dat is een grote drempel), doorgaans werken we niet in een context van vertrouwen als het over geld gaat.

Philippine: het is ook gevaarlijk, want je wekt de indruk dat de overheid geen verantwoordelijkheid heeft omdat we het zagezegd zelf wel kunnen regelen, en dat is natuurlijk helemaal niet zo. SOS Relief is dus geen voorstel om mee te nemen naar een nieuwe wereld.

Aurélie: ben je hierover in gesprek gegaan met de overheid, om die te responsabiliseren?

Philippine: indirect wel want SOTA en de Crisiscel Cultuur spreken met politici over de positie van de kunstenaar met de overheid. De informatie die zij van SOS Relief krijgen (getuigenissen en een onderzoek wat ze naar de onmiddellijke impact van de lockdown hebben gedaan) heeft gediend om die mensen die met de overheid in gesprek waren ammunitie te geven.

Myriam: hoe zeer hebben instellingen cruciale bijdragen gedaan?

Philippine: vele instellingen hebben een indirecte bijdrage gedaan maar de tool leent zich daar niet goed toe want er is geen fiche of factuur. Als SOTA hebben we daar wel iets op kunnen verzinnen. Maar de tool is echt bedoeld voor van mens tot mens.

Myriam 9m30: hoe kunnen we die Fair New World mogelijk maken? In eerste instantie moeten we deze situatie als crisis echt leren aannemen. **Ik heb het gevoel** dat er heel veel verzet tegen is, of **dat er heel veel gezocht wordt naar behoud: hoe kunnen we wél terug het theater openen en die producties laten zien, we willen niet inboeten aan kwaliteit, het verzet kristalliseert zich in: “zie, wij gaan door.”** maar ik vind dat dat niet klopt met wat er lokaal en globaal gebeurt en met de notie crisis. **Mijn verzet wil ik niet invullen door door te gaan of door de kwaliteit van mijn overleven.** Niemand houdt van echte, radicale verandering, daarvoor is vaak een crisis nodig.

Carolina: het systeem wil nooit veranderen.

Myriam: 11m er is een mooi interview met Adham Hafez, een Egyptische choreograaf die door zijn ervaring met de Arabische Revolutie werk is blijven maken, ondanks wat er in de nasleep is gebeurd. Hij zegt: als kunstenaar moet je durven afstappen van noties als kwaliteit. Dat is raar om te zeggen op een festival dat voorstellingen selecteert op basis van belangwekkendheid en kwaliteit. Maar **ik denk dat we crisis als een heel kwetsbaar moment moeten zien waar je een omgeving moet creëren waar mensen dingen kunnen proberen en mogen falen.** De meeste reacties die ik kreeg als kunstenaar in productiefase was vanuit mensen in instituties om garantie te hebben dat alles toch wel gebeurt. Er was weinig uitnodiging tot gesprek: “wow wat gebeurt er eigenlijk, creëren in die omstandigheden, je hebt dubbel werk gehad, de projectsubsidie leent zich daar niet toe maar jullie doen het toch. Heb je schulden gemaakt? Moet ik misschien iets meer uitkoopsom betalen?” **Er is geen noodfonds voor mensen die met projectsubsidies werken**, enkel voor structurele organisaties en individuele kunstenaars en freelancers, en niemand stelt die vraag. Als reactie kwam er: “is dat hier nog allemaal OK, zal het lukken?” Men zocht naar geruststelling. Ook in de recensies

van de eerste voorstellingen die toen uitkwamen, er wordt geëvalueerd hoe die voorstellingen de tand des tijds en de situatie kunnen doorstaan... maar **er is geen cultuur gecreëerd rondom ons veld en de mensen die daarin maken, om te zeggen: *ongeveer 14 min.* “verdomme het is crisis en we gaan elkaar werkelijk in onze kwetsbaarheid en vermogen tot falen, op alle vlakken te proberen als klimaat te denken. Voor mij begint de Fair New World vandaag door in die crisis op een andere manier met elkaar om te gaan, en met de notie kwaliteit ook want dat creëert een enorm productiegericht denken, meer dan ooit proberen we te communiceren van “publiek, ga niet weg, onze producten staan er”. Terwijl dat niet nodig was, het publiek is zeer dankbaar en zijn niet zo bezig met dat professionalisme zoals wij dat gaan invullen zijn.**

Carolina: er zijn ook meerdere kwaliteiten zijn, en artistieke excellentie hoeft niet het enige te zijn. Dat recht op falen is ook belangrijk, de schoonheid van evolutie en niet het recht van de sterkste die onmiddellijk na de crisis rechtveert maar degene die experimenteert en mag falen. Brené Brown zegt *failure is fuel*, je leert uit fouten. En dat sluit aan bij de logica waarbij we elkaar in een rad duwen. Een crisis doormaken en dan horen “daar ben je nu eens goed sterk van geworden” is problematisch, want je hebt niet voor de crisis gekozen.

Myriam: met mensen die blijven doorgaan heb ik geen probleem, wel met het feit dat we het publiek willen blijven “kwaliteit” en “professionalisme” willen tonen, en de blik van de recensent, dat discours, ik lees daar geen crisis in.

Philippine: *18m* daarbij aansluitend is er **die expertiselogica, een groep besluit wie de kwaliteit heeft om wel of niet subsidie te ontvangen, die hele manier van denken, daar zitten we al zo in klem, als je ergens naar een *Fair New World* wil zal dat moeten veranderen.** Zelf ben ik ook online meteen allerlei dingen gaan doen, ik heb daar bijna niets voor betaald gekregen, **uit een honger om niet stil te vallen ben ik totaal *unfair* bezig geweest. Het is helemaal niet goed maar het is ook een klem en je kunt niet van jezelf verwachten dat je jezelf uitvindt in één dag.** Ik ben het wel eens met Myriam dat we de crisis als een crisis moeten omarmen.

Jivan: de situatie is zo extreem dat er vele manieren zijn om over de crisis na te denken. Voor mij was het belangrijk om de connectie te blijven voelen. Ik heb geen nieuw werk gemaakt maar wel werk gedeeld van anderen, en dat was een grote troost. Ik sta nog niet lang in het professionele veld maar het delen van werk... **je kunt nadenken hoe we verder moeten als systeem, maar ik vind het ook fijn om na te denken waarom ik dit überhaupt doe en waarom het zo belangrijk is om daarin door te gaan.**

Aurélie: ong. 20 min. voor mij was het een troost te zien dat er niet zo'n groot verschil is tussen kunstenaars en de ondernemerswereld, dat er maar weinig nodig is om de stabiliteit weg te halen. **En dat iedereen nu wel een beetje begrepen heeft waarover ik het heb als ik spreek over de precariteit van de kunstenaar, wat het is om in dat ongewisse te zitten.** In de toekomst is het misschien makkelijker om als sector met één stem naar buiten te komen. Met z'n allen zijn we ontzettend sterk, dat moeten we niet onderschatten, meer dan Brussels Airlines of een Hema die na een paar maanden omver valt. We moeten meer situaties durven creëren om geld te lenen en te investeren.

Myriam: 21m40 Ik kreeg een inzicht toen ik een koppel kunstenaars een online performance zag brengen, het was iets vreemds met body art en het medium van camera en film, ze hadden dat zelf georganiseerd met mailing lists kon je inschrijven en naar de voorstelling kijken. Nadien wilden ze een dossier indienen. Normaal heb je als kunstenaar altijd de situatie waarbij je bij x aantal instituties moet aankloppen omdat zij geloofwaardigheid geven aan je project, zij geven het draagvlak. Passeer je die kaap niet van coproducties of premières, dan heb je al een probleem om subsidies te vinden. Plots viel dat weg. Je moet niet de productiemiddelen bij een ander leggen en terug in een horigheidsrelatie gaan staan. Deze nieuwe subsidievoorwaarden zouden er anders kunnen uitzien, als ik garant kan staan dat ik een publiek kan vinden, als ik outdoors werk... dus ik bedacht, **wat als we nagaan hoe we dit kunnen zien als een emancipatorisch proces om veel meer rechtstreeks middelen te krijgen?**

Carolina: dank aan alle sprekers, en nu tijd voor vragen!

Jesse Van Winden en Wouter Hillaerts vragen worden samen behandeld. Hoe zien we de crisis als doorbraak? Wat kan "de crisis omarmen" precies betekenen voor ons als individuen en samen?

Aurélie: ik ben bezig met een ensemble in Nederland, Silbersee, dat tegen 2027 een aantal doelstellingen wilde halen, maar dat door corona heeft beslist dat dat sneller moet, en sinds 1 september zijn we concreet aan het nadenken. Drie maanden om echt onderzoek te doen en dan proberen iets te maken wat we ook aan de buitenwereld kunnen laten zien. Er zijn vier criteria: zero footprint, dat is bijna niet haalbaar maar we willen echt alles bekijken om zero footprint te worden (denk aan spots die overgevlogen van het andere eind van de wereld voor één voorstelling), dan inclusiviteit, sociale participatie en radicaal durven/mogen zijn met je kunstvorm. **Waarschijnlijk gaat de eerste versie niet perfect zijn, we zijn ons ervan bewust dat we wellicht eerst hard gaan falen** maar we willen verder gaan dan vroeger. We gaan alles documenteren en nu verder met die gedachte: "hoe heeft corona ons door elkaar geschud en hoe nu verder?" Ze willen een blauwdruk maken en dat delen met de buitenwereld. **Het gaat ook over de fysieke uitputting die**

bepaalde producties veroorzaken. Kan het anders, kan het met minder, met meer? Hoe verder in de toekomst?

Philippine: **de paradigma's die breken en de aannames die uit elkaar vallen, en de gaten die daar ontstaan, die moet je aangrijpen. Voor een deel gebeurt dat en voor een deel valt dat tegen, de enorme honger naar *back to business*, daar moet je tegengas voor geven.**

Anke Zijlstra: ik herken erg veel: het woord crisis, doorbraak, relevantie > dat had altijd een bijklank in de zin van "wat heeft die persoon al gemaakt, al betekend, wat zijn de referenties?" Nu moeten we kijken naar vandaag: "wat wil die persoon vandaag maken, wat is het plan, waar zit de persoon nu mee?" Nu samen kijken naar wat we nu willen doen. Dat het woord kwaliteit dan opduikt maakt mij boos, dat is iets waar ik al lang tegenaan bots: iemand anders zijn kwaliteit is misschien mijn falen en andersom. Het is aan ons allen, als kunstenaars, als instelling, om aan introspectie te doen en na te denken over ons aandeel. **Wat hebben we gecreëerd, wat zijn we nu aan het creëren en hoe kunnen we deze crisis eindelijk de basis laten zijn van *fair practice*?**

Carolina: al die sterke individuele verhalen, en nu de uitdaging: hoe zorgen we dat we tot iets komen wat het individuele overstijgt? Straks gaan we er aan verschillende tafels over in gesprek.

[Lees hier de verslagen en samenvattingen van de gesprekstafels.](#)